

NĚKTERÉ PROBLÉMY NEALKOHOLOVÉ A POLYMORFNÍ TOXIKOMANIE U VOJÁKŮ ZÁKLADNÍ SLUŽBY

Plk. doc. MUDr. Alois ŠTURMA, DrSc.

Vysoká škola SNB Praha

Závažným společenským úkolem dneška je pomocí socialistické společnosti vytvořit příznivé podmínky pro zdravý vývoj osobnosti člověka. Přes značné úsilí, které se v tomto směru vynakládá, je nutno se i nadále potýkat s negativními projevy v naší společnosti mezi něž patří i toxikomanie, která se stala vážným společenským problémem zejména u mládeže v kapitalistických státech, ovšem ani socialistická společnost není zcela oproštěna od tohoto zla.

V letech 1973 a 1974 komise expertů SZO věnovala stoupající pozornost charakteristikám osob používajících látek k nelékařským účelům a sociokulturnímu prostředí, v němž k tomuto jevu dochází. Upozorňuje na úspěšnost aplikace epidemiologických metod při výzkumu látkové závislosti (l. z.), vzhledem k její zřejmě multifaktoriální podmíněnosti.

„Třemi základními cíli epidemiologických studií l. z. je zjistit závažnost a rozsah problému, objasnit jeho etiologii a hodnotit účelnost preventivních, terapeutických a organizačních opatření. Bylo by zejména žádoucí objasnit takové otázky, jako:

1. rozmanitost látek, jejich uživatelů a prostředí, v němž k l. z. dochází,
2. chování uživatelů vedoucí k vyhledávání látek,
3. ekonomické zisky spojené s distribucí látek,
4. emoční náboje, jež užívání látek vzbuzuje,
5. obory a instituce, jichž se l. z. týká,
6. sociální nesouhlas a častá ilegalita užívání látek, jež jsou na překážku identifikaci případů“.

Návrh zákona ČNR o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi v § 1 ve výkladu účelu zákona uvádí: „Alkoholismus a jiné toxikomanie se projevují škodlivými účinky... Účelem tohoto zákona je zabezpečit organizaci, řízení a provádění ochrany společnosti a jejích členů před těmito škodlivými jevy a tím zabránit nepříznivému působení na rozvoj osobnosti občanů i výstavbu socialistické společnosti a přispět k upevnění socialistických společenských vztahů“.

Zneužívání návykových látek spolu s nadměrným požíváním alkoholu a čicháním syntetických prchavých látek zasáhlo část naší populace. Československé statistické údaje referují o neustálém vzrůstu výroby a expedici látek vedoucích k závislosti.

Vlivem dlouhodobé toxikomanie dochází k vážným změnám v osobnosti jedince, ke změně postojů ke společnosti a jejím hodnotám, ke změně v morální orientaci a nezřídky dochází

k asociálnímu a antisociálnímu zaměření, které se odráží v páchání trestné činnosti.

Ve výzkumu se zabýváme charakteristikou osob náchylných k různým formám l. z. a identifikací skupin obyvatelstva s vyšším rizikem l. z., snažíme se přispět k vytváření účinnější preventivní strategie podle návrhu komise expertů SZO v bodech 1—2 a 4—5 plně a částečně v bodech 3 a 6.

Při výběru skupin osob pro výzkum látkové závislosti jsme se zaměřili též na skupinu osob vojenské populace, která přichází se svými návyky do armády již z občanského života.

Ke sledování látkové závislosti — toxikomanie, včetně alkoholové, jsme v práci použili programovaného doplněného dotazníku S. Nevoleho HABRu (Hospitalis automata breviter gesta), s kterým jsme pracovali v dřívějších pracích.

Vyhodnocovali jsme profil zkoumaných osob — vojáků základní služby věkového rozložení 19—28 let, průměrného věku 23,5 let, přijatých s diagnózou 304 na psychiatrické oddělení ÚVN Praha v letech 1972—1980 podle chorobopisů na podkladě anamnestických dat bezprostřední sociální anamnézy.

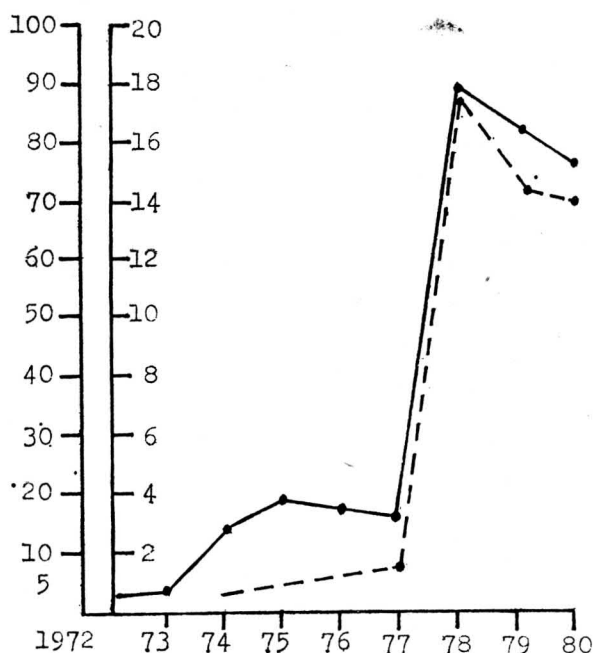
Sledování lékové závislosti, drog, chemických těkavých látek a různých mixů za období 1972—1980 předpokládalo rozdělení výzkumu do dvou etap: 1. období 1972—1977, publikované v předchozí práci, a 2. období 1978—1980, projevující se novými poznatky a zkušenostmi.

Z výsledků druhého období je patrná vzestupná tendence diagnózy toxikomanie oproti prvnímu období (graf 1). Zatímco v celém prvním období bylo vyšetřováno celkem 63 osob pro l. z. (1,09 % z počtu léčených), v roce 1978 již 86 osob (17,4 %), v roce 1979 80 osob (14,01 %) a v roce 1980 75 osob (13,78 %) z počtu léčených. Celkem za obě období let 1972—1980 bylo vyšetřeno a léčeno 304 osob pro l. z. Vzestupný vývoj se projevil u diagnózy psychopatie z 84,13 % na 96,00 %, zatímco u toxikomanií spojených s alkoholismem došlo z 61,90 % v prvním období přes nárůst v roce 1978 na 83,72 % k vyrovnání v roce 1980 na 68,00 % (tab. 1).

Anamnéza duševního onemocnění v rodině se projevuje setrvalým stavem, převážně jde o alkoholismus rodičů. U osobní anamnézy šlo nejčastěji o úraz hlavy s bezvědomím a o psychiatrickou hospitalizaci, kde se zvýšil ukazatel na 46,66 % (tab. 1). Životní kariéra vyšetřovaných osob naznačuje vzestupným ukazatelem nevyučenosti ze 27,90 % v roce 1978 na 57,33 %

Počet
osob

% ze všech
léčených

Počet osob

% ze všech léčených

Graf 1

ličné trestné činy, přičemž šlo převážně o osoby mladistvé nebo blízké věku mladistvému.

Zaměříme-li pozornost na skladbu toxikomanie, převažují a jsou stále v oblíbenosti nad těkavými látkami, časté však jsou i kombinace obou druhů toxikomanií. Ze skupin léků jsou nejčastěji užívány dva až tři druhy léků, největší oblíbenosti dosáhla analgetika, která na rozdíl od ostatních skupin jsou nejdostupnější a používají se hlavně v kombinaci s alkoholem. Pak následují antiastmatika, která jsou návykově zneužívána hlavně u osob propuštěných po odpykání trestu odnětí svobody. Dostupnost a lacinost těkavých látek, které získaly oblibu zejména u mladších ročníků, je vyjádřena názorem, že inhalace je levnější než alkohol a stejně účinná.

Uvedli jsme některá fakta z celkového výzkumu, z jehož závěrů lze hodnotit toxikomanii jako sociálně patologický jev, který se svými negativními důsledky projevuje v různých sférách společenského života. Nejzávažnější jsou její projevy v nezákonném jednání, které ohrožuje zdraví a život osob, majetek a veřejný pořádek. Ačkoliv je toxikomanie ve své rozvinuté formě pokládána za nemoc, nelze tento složitý jev vyřešit jenom prostředky a opatřeními, kterými disponuje zdravotnictví. Boje proti toxikomanii se musí aktivně účastnit celá společnost, neboť není ohroženo jen zdraví a život jedince-toxikomana, ale je ohroženo i jeho okolí a nezřídka i celospolečenské zájmy.

Tab. 1

Skupina vojáků základní služby – toxikomanů přijatých do ÚVN s dg. 304 v letech 1978, 1979 a 1980 (N = 86, 80, 75 z 494, 571, 544 přijatých osob)

Rok	Diagnóza				Specifikace diagnózy 304			Anamnéza duš. onemocnění			
	301		303		304,1	304,4	304,6*	v rodině		osobní	
	celk.	%	celk.	%				celk.	%	celk.	%
1978	83	96,51	72	83,72	14	23	120*	48	55,81	12	13,95
1979	65	81,25	50	62,50	21	15	104*	37	46,25	27	33,75
1980	72	96,00	51	68,00	37	18	68*	44	58,66	35	46,66

*) užívání 2-3 druhů látek

Životní kariéra – vzdělání									Trestná činnost v anamnéze (OS)					
	zákl. neúplné		úplné		střední		nevyučen		počet osob		1–3krát		více než 3krát	
Rok	celk.	%	celk.	%	celk.	%	celk.	%	celk.	%	celk.	%	celk.	%
1978	38	44,18	41	47,67	0	–	24	27,90	41	47,67	24	27,90	17	19,76
1979	47	58,75	28	35,00	5	6,25	20	25,00	42	52,50	33	41,25	9	11,25
1980	36	48,00	32	42,66	7	9,33	43	57,33	44	58,66	33	44,00	11	19,76

v roce 1980 a trestné činnosti v anamnéze o 11 % (až na 58,66 %) nutný budoucí směr zaměřenosti preventivní činnosti u poruch osobnosti toxikomanických jedinců. Vyskytli se i jednotlivci, kteří byli trestáni 4 až 9krát odnětím svobody v různé délce trvání a pro roz-

Zákon může proti toxikomanii bojovat nejúčinněji bojem proti jednomu z faktorů jejího vzniku – droze – tím, že upraví její dosažitelnost. Může však pozitivně působit i na ostatní faktory podmiňující vznik toxikomanie. V oblasti sociálního prostředí může pomáhat při

formování osobnosti socialistického člověka např. tím, že mu uloží určité povinnosti a pro případ jejich porušení stanoví odpovídající sankce.

Souhrn

V práci je řešena problematika v oblasti nealkoholové i polymorfní toxikomanie v armádě v rámci širšího výzkumu toxikomanie v ČSSR. Je průřezovou studií 304 vojáků základní služby přijatých na psychiatrické oddělení Ústřední vojenské nemocnice v letech 1972–1980, hodnocených na podkladě anamnestických dat bezprostřední sociální anamnézy.

Z výsledků sledovaného období je patrná vzestupná tendence diagnózy toxikomanie v letech 1978–1980. Ve skladbě toxikomanie převažují, vyjímaje alkohol, léky nad těkavými látkami, avšak časté jsou i kombinace obou druhů toxikomanií. Ze skupin léků jsou nejčastěji užívána analgetika.

Studie ukázala na determinovanost osobnosti

člověka sociálním prostředím, příliš časným a nezdravým osamostatněním, přenecháním sféry vlivu rodinného prostředí ostatním sociálním skupinám, zejména neformálním. Vzhledem k neadekvátnosti rozumového vývoje ústí tyto vlivy v disociální a antisociální chování.

Literatura

1. Janík, A. - Dušek, K.: Drogy a společnost. Martin, Osveta 1975. 400 s.
2. Šturma, A.: Některé problémy nealkoholové i polymorfní toxikomanie z hlediska trestné činnosti — soudně znaleckého posuzování. Praha, VŠ SNB 1978. 194 s.
3. Šturma, A.: Některé problémy nealkoholové i polymorfní toxikomanie z hlediska trestné činnosti, soudně znaleckého posuzování. Čs. Krimin. XII, 1979, č. 2, s. 152–158.
4. Urban, E.: Toxikomanie. Praha, Avicenum 1973, s. 189.
5. Vítek, K.: Drogy — problém sociální, zdravotní i kriminologický. Čs. Psychiat., 73, 1977, č. 4, s. 257–262.

Klíčová slova: Toxikomanie; Nealkoholová; Polymorfní; Vojáci základní služby.